

แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมโดยใช้การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

Guidelines for Promoting Civic Engagement using Creative Thai Language Learning for High School Students

อาทิตย์ ซาวคำ^{1*} และ ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย¹

Artid Saokham^{1*} and Siriwan Vanichwatanavorachai¹

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม 73000

¹ Faculty of Education, Silpakom University, Nakhon Pathom 73000

*Corresponding author: Artid.sk@gmail.com

Received: February 24, 2025; Revised: March 12, 2025; Accepted: July 1, 2025

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ 1) องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม และ 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าองค์ประกอบของการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม มี 2 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การมีปฏิสัมพันธ์และรับผิดชอบต่อสังคม และ 2) การบริการและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สังคม โดยใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สังเกตให้เห็นเพื่อรับรู้ 2) พิจารณาประเด็นเน้นบูรณาการ 3) ร่วมสืบค้นเพื่อหาข้อค้นพบ 4) สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้อย่างใคร่ครวญ และ 5) สะท้อนคุณค่าต่อยอดเผยแพร่สู่สังคม แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้สอนนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะการคิดขั้นสูง ต่อยอดให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์แห่งการเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าในฐานะพลเมืองและพลโลก

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ สมรรถนะการคิดขั้นสูง

Abstract

This article aims to present 1) the components of civic engagement and 2) the approaches to creative Thai language learning management for promoting civic engagement among upper secondary students. The study identifies two key components of civic engagement: 1) Social Interaction and Responsibility and 2) Social Services and Useful Creativity. The proposed approach to creative Thai language learning management is structured around a five-step learning process: 1) Spot to Recognize, 2) Understanding Integration Issues, 3) Project Mobilize, 4) Envision and Apply Creatively, and 5) Reflect, Expand, and Disseminate Values in Society. This approach provides a framework for educators to enhance instruction that fosters higher-order thinking competencies, ultimately cultivating learners as valuable individuals and responsible global citizens.

Keywords: Civic engagement, Creative Thai language learning, Higher-order thinking competencies

บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงพลิกผันอย่างรวดเร็ว “ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม” (Civic Engagement) ถือเป็นหนึ่งในคุณลักษณะที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศและสร้างที่ยั่งยืนในอนาคต (EducaThai, 2021) การมีส่วนร่วมของพลเมืองในมิติทางสังคม นอกจากการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ยังหมายรวมถึงการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม สำหรับบริบทของประเทศไทย ระบบการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะดังกล่าวให้กับเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะการคิดขั้นสูงและความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ดังนั้นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้อง และควรแทรกซึมในกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนออกแบบการเรียนรู้อย่างถูกต้อง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า “วิชาภาษาไทย” เป็นวิชาที่มีมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นสูง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) สามารถเลือก ปรับ หรือสร้างเนื้อหาที่สอดคล้องได้อย่างหลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนในบริบทประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าภาษาไทยในฐานะสื่อกลางแห่งการเรียนรู้และการแสดงออกจึงเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะการสร้างสรรค์ นวัตกรรม (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2567) รวมถึงการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ ที่เน้นผลลัพธ์มากกว่าเนื้อหา หรือสาระการเรียนรู้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างพลังอำนาจให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและเข้าใจการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังสามารถออกแบบการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างอิสระ (มารุต พัฒนาผล, 2566) ด้วยเหตุผลนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการบูรณาการแบบข้ามศาสตร์ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อความซับซ้อนของสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้ (Watcharakul, 2021) ผู้เรียนจะเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงในสังคม และพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

ทั้งนี้การนำเสนอองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมผู้เรียน ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากจะช่วยให้ผู้สอนได้นำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนในการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการรับฟังความคิดเห็น

ที่แตกต่าง ซึ่งมีผลต่อการสร้างความเข้าใจร่วมในสังคม ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และยังปลูกฝังความรับผิดชอบในการใช้ภาษาอย่างมีจริยธรรมและเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น รวมไปถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่ม และยังช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมที่ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมในชุมชนและกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคมได้อีกด้วย

ดังนั้นการนำเสนอองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมในบทความนี้ จะช่วยให้ผู้สอนนำไปส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมผ่านการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้ทักษะด้านภาษาไทย ร่วมกับทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ในการต่อยอดสร้างสรรค์ และเผยแพร่ผลงานที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างมีจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ และสามารถนำศักยภาพของตนเองไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน อันเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะการทำงานในอนาคต (Future Workforce Competencies) และเสริมสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในฐานะพลเมืองโลกที่สมบูรณ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม

คำว่า “ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม” ผู้เขียนใช้คำนี้ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Civic Engagement” Smith (2020) ให้คำนิยามว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มในการพัฒนาสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงคะแนนเสียง อาสาสมัคร หรือการเคลื่อนไหวเพื่อสังคม ทั้งนี้ Johnson & (2021) กล่าวต่อไปอีกว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างผลกระทบเชิงบวก มีความรับผิดชอบ ส่งเสริมประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567) ได้กล่าวถึงพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมไว้ในประเด็นสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งสำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งไว้ 2 ประการ ประการแรก คือการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติตามกฎ กติกา ข้อตกลง กฎหมาย อย่างถูกต้องและเหมาะสม รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ตนเองในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก ประการต่อมา คือการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการแสดงออกถึงการติดตามสถานการณ์และประเด็นปัญหาของสังคมอย่างมีวิจารณญาณ มีส่วนร่วมทางสังคมด้วยจิตสาธารณะและสำนึกสากล อีกทั้งสมาคมที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (2567) กล่าวถึงการแสดงออกของผู้เรียนเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมว่าต้องแสดงถึงความมุ่งมั่น ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริงพร้อมพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังต้องมีจิตสำนึก ตระหนัก รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มุ่งมั่นและทุ่มเทที่จะอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม และชุมชนให้น่าอยู่ ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม และ

สิ่งแวดล้อมขององค์การอย่างเต็มที่เพื่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญยังต้องมุ่งเน้นพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในระยะยาวและยั่งยืนให้แก่ท้องถิ่นที่รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้นความหมายของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม หมายถึง การแสดงออกถึงพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่มคนที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และประโยชน์ส่วนรวมเพื่อมุ่งมั่นแก้ไขปัญหาของชุมชนและพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการคิดขั้นสูงประกอบกับการใช้ความรู้ ทักษะ ทศนคติและพฤติกรรมที่สะท้อนถึงคุณค่าเพื่อสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาชุมชน (OECD, 2020) ทั้งนี้ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม และช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลาย จนนำไปสู่การตัดสินใจที่รอบด้านและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (Lee & Kim, 2021) ในบริบทของสถานการณ์โลกปัจจุบัน ที่สังคมเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อน เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และความขัดแย้งทางการเมือง การที่บุคคลแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เช่น การรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมโดยเยาวชนทั่วโลกสะท้อนให้เห็นถึงพลังของพลเมืองในการสร้างความตระหนักและผลักดันนโยบายสาธารณะที่ยั่งยืน (UNESCO, 2021) นอกจากนี้ ในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบข้อมูลและสร้างสรรค์สื่อที่มีคุณภาพได้ช่วยป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลเท็จและเสริมสร้างประชาธิปไตย (Bennett & Pfetsch, 2021) สำหรับบริบทไทย ผู้เขียนเห็นว่าความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจำเป็นอย่างมากในการแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จำกัด การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจะช่วยสร้างโอกาสเพื่อแสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดทิศทางของนโยบายสาธารณะมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่เน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) เช่น โครงการชุมชนเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่า ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมได้ (Jitpaisarnwattana, Srisembhok, & Rinchumpoo, 2022)

จะเห็นได้ว่าความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งการแก้ไขปัญหามุมชนและพัฒนาสังคม อีกทั้งยังส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลาย นำไปสู่การตัดสินใจที่รอบด้านและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ในบริบทโลกที่เผชิญกับความท้าทาย พลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจะช่วยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกผ่านการรณรงค์และกิจกรรมสาธารณะ สำหรับประเทศไทย การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจะช่วยเพิ่มโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะและสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่เน้นประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม

จากความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมดังกล่าว ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านการสอนภาษาไทย และด้านการส่งเสริมพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม จำนวน

3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมที่เหมาะสมกับผู้เรียนยุคปัจจุบัน 2) ความท้าทายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการเรียนรู้อาษาไทย และ 3) ความเป็นไปได้และแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้อาษาไทยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ซึ่งบทความเรื่องนี้เน้นที่การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถนำเสนอองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมได้เป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การมีปฏิสัมพันธ์และรับผิดชอบต่อสังคม (Social Interaction and Responsibility) เป็นการแสดงออกถึงการอยู่ร่วมกันกับกลุ่มบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์แล้วสนใจร่วมกัน มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ตระหนักเรื่องการสื่อสารเชิงบวก มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รักษาความสัมพันธ์ที่ดีอย่างยั่งยืน มุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ อนุรักษ์ รักษา และสร้างสังคมและชุมชนให้น่าอยู่ รวมถึงองค์กรที่ตนดำรงอยู่ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมบ่งชี้ คือ (1) การอยู่ร่วมกันกับกลุ่มบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีความสนใจร่วมกัน มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ (2) การตระหนักเรื่องการสื่อสารเชิงบวก มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และ (3) การมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ อนุรักษ์ รักษา และเสนอแนวทางในการสร้างประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

2) การบริการและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สังคม (Social Services and Useful Creativity) เป็นการแสดงออกถึงการหาแนวทางเพื่อลงมือปฏิบัติที่คำนึงถึงการบริการต่อชุมชน สังคม รวมถึงองค์กร โดยการคิดค้น ออกแบบ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ทั้งสิ่งแปลกและแตกต่างไปจากเดิม รวมถึงสิ่งที่พัฒนาต่อยอดที่เป็นประโยชน์ระยะยาวและยั่งยืน มุ่งมั่นต้องการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริงเพื่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมบ่งชี้ คือ (1) การหาแนวทางเพื่อลงมือปฏิบัติที่คำนึงถึงการบริการต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม (2) การคิดค้น ออกแบบ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ระยะยาวและยั่งยืนต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม (3) การมุ่งมั่นที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริงเพื่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีปฏิสัมพันธ์และรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งครอบคลุมการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การสื่อสารเชิงบวก และการมุ่งมั่นอนุรักษ์และพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ และ 2) การบริการและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สังคม ซึ่งเน้นการคิดค้นและลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 องค์ประกอบสะท้อนถึงพฤติกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีความรับผิดชอบและสร้างสรรค์ สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้อาษาไทยเชิงสร้างสรรค์

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการแก้ปัญหา (Problem-Solving) เกิดสมรรถนะการคิดขั้นสูงผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ ค้นคว้า และทดลองด้วยตนเอง (Resnick, 2017) กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหที่เป็นนวัตกรรม (Henriksen, Henderson, Creely, & Mishra, 2020) การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงความสามารถในการปรับตัว การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการคิดอย่างเป็นระบบ

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม เนื่องจากช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาในบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม (OECD, 2020) จนสามารถนำไปสู่การออกแบบผลงานหรือกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เช่น การรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือ การสร้างสรรค์สื่อเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (UNESCO, 2021) สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นพลเมืองที่ตื่นตัว (Active Citizen) และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ยังช่วยเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม (Social-Emotional Skills) ที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม เช่น การทำงานเป็นทีม การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Lee & Kim, 2021) นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ยังส่งเสริมให้มีความเห็นอกเห็นใจและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและเป็นธรรม ดังนั้น การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะทางปัญญา และเป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองที่มีจิตสำนึกสาธารณะและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างเต็มที่

เมื่อพิจารณารายวิชาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีลักษณะที่ยืดหยุ่น เน้นการส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเชิงประยุกต์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ทำให้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างอิสระ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการค้นหาคำตอบผ่านกระบวนการวิจัย เช่น การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยสามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ที่สะท้อนกระบวนการคิด หรือการฝึกเขียนเรียงความที่เชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะทางภาษาไทยแล้ว ยังสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกผ่านผลงานสร้างสรรค์ เช่น การเขียนบทความ การจัดทำโครงการภาษาไทย รวมถึงการผลิตสื่อดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มและกล้าแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ การนำเนื้อหาในรายวิชาภาษาไทยมาออกแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อย่างถูกวิธี จะช่วยตอบสนองตัวชี้วัดตามหลักสูตรและยังช่วยเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีคุณภาพ มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะ โดยเฉพาะสมรรถนะการคิดขั้นสูง ในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์ และการคิดแก้ปัญหา ซึ่งสัมพันธ์กับสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ในด้านการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) จะเห็นว่าการนำวิชาภาษาไทยมาออกแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะช่วยส่งเสริมสมรรถนะการคิดขั้นสูง และต่อยอดให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมได้อย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้ อาทิตย์ ชาวคำ และ ศิริวรรณ ศิริวัฒนวรชัย (2566) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นการใช้ทักษะและเนื้อหาภาษาไทยที่มีความยืดหยุ่นไปออกแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่ผสมผสานการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ การสร้างสรรค์เป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยวิธีวิจัย และการเรียนรู้เชิงผลิตภาพ ร่วมกับการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดเชิงรุก สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่พัฒนาการนิยม และทฤษฎีสร้างสรรค์นิยม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เกิดสมรรถนะการคิดขั้นสูง และสามารถเผยแพร่ผลงานอย่างสร้างสรรค์สู่สาธารณชน

จะเห็นได้ว่าการสอนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ช่วยส่งเสริมทักษะทางภาษาที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้เพื่อเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อต่อยอดในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานที่มีคุณค่าและประโยชน์ให้ตอบโต้กับความต้องการของสังคม

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ หมายถึงการออกแบบกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะการคิดขั้นสูงผ่านเนื้อหาภาษาไทย โดยใช้เนื้อหาที่ยืดหยุ่นและทันสมัย เน้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทที่หลากหลายภายใต้แนวคิดเชิงรุกที่เน้นการสร้างสรรค์ สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม และทฤษฎีสร้างสรรค์นิยม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมผ่านการสร้างและนำเสนอผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทักษะภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมโดยใช้การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์

จากองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมทั้ง 2 ด้านข้างต้น ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยและการสอนภาษาไทย เกี่ยวกับประเด็นการใช้เนื้อหาภาษาไทยในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมที่ครอบคลุมทั้ง 6 พฤติกรรมบ่งชี้ ผู้เขียนสามารถสรุปเนื้อหาและกิจกรรมที่ใช้เป็นแนวทางสำหรับส่งเสริมผู้เรียน ดังนี้

- 1) การสร้างเวทีอภิปรายและโต้วาทีเกี่ยวกับปัญหาสังคม
- 2) การเขียนบทความแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับสังคมในบริบทของตน
- 3) การเล่าเรื่อง (Storytelling) และบทสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นแรงบันดาลใจจากบุคคลในชุมชน
- 4) โครงการภาษาไทยเพื่อสังคม
- 5) การแต่งกลอน หรือเขียนบทละครเพื่อรณรงค์ประเด็นสังคม และ
- 6) การสร้างสรรค์แคมเปญ

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาและกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์และรับผิดชอบต่อสังคม และการบริการและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สังคม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมผู้เรียนให้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ (Value) สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติและวิถีคิดเชิงบวก (Attitude) โดยใช้มวลทักษะและประสบการณ์ที่หลากหลาย (Skill) ผ่านองค์ความรู้รอบด้านและลึกซึ้ง (Knowledge) ดังที่ วิจารย์ พานิช (2566) ได้กล่าวว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนดังกล่าวนี้ “VASK” ถือเป็นหลักการด้านการศึกษายุคใหม่ที่มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้

จากการสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Saokham, Aphaiwatin, Koraphiphat, & Nanthawong, 2024) การเรียนรู้ภาษาไทยแนวใหม่ (อาทิตย์ ชาวคำ และ ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย, 2566) รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างสรรค์ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2567) ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยและการสอนภาษาไทย ด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล รวมถึงการสนทนากลุ่มผู้สอนภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถนำเสนอขั้นตอนสำหรับการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ได้ 5 ขั้นตอนที่สัมพันธ์กับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมได้ดังนี้

ตารางที่ 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์กับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม

กระบวนการจัดการเรียนรู้	การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม
<p>ขั้นตอนที่ 1 สังเกตให้เห็นเพื่อรับรู้: ผู้สอนเตรียมบริบทสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผู้เรียน โดยใช้สื่อสาร สนเทศที่หลากหลาย ได้แก่ บทกวี บทอ่าน บทความ ภาพ วิดีทัศน์ กระตุ้นให้ผู้เรียนสังเกต คิดตาม และสร้างประเด็นปัญหา คำถาม ข้อสงสัย และคาดคะเนคำตอบโดยใช้องค์ความรู้เดิมจากการเรียนรู้ หรือจากประสบการณ์ โดยผู้สอนช่วยเหลือผู้เรียนในการสร้างคำถาม และให้คำแนะนำในการค้นหาคำตอบสารสนเทศเพื่อตอบคำถามที่สงสัย</p>	<p>ส่งเสริมการตระหนักเรื่องการสื่อสารเชิงบวก มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม</p>
<p>ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาประเด็นเน้นบูรณาการ: ผู้สอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม และกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งประเด็นปัญหา ประเด็นคำถาม หรือประเด็นข้อสงสัยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญ แล้วหาแนวทางในการแสวงหาคำตอบจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ หนังสือ วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต เน้นการบูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ในการค้นหาคำตอบ ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำแนะนำในการค้นหาสารสนเทศที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับประเด็น โดยผู้สอนเป็นผู้สังเกตผู้เรียนและให้คำแนะนำผู้เรียน</p>	<p>กระตุ้น การอยู่ร่วมกันกับกลุ่มบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีความสนใจร่วมกัน ผ่านการทำงานเป็นกลุ่มและการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน</p>
<p>ขั้นตอนที่ 3 ร่วมสืบค้นเพื่อหาข้อค้นพบ: ผู้เรียนร่วมกันวางแผนและแสวงหาความรู้เพื่อดำเนินการตามเป้าหมายร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สอนซึ่งทำหน้าที่เป็นโค้ช ดูแลช่วยเหลือ และคอยให้คำแนะนำ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสืบค้นด้วยวิธีการที่หลากหลาย วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อย่างเป็นระบบเพื่อหาข้อค้นพบ</p>	<p>สนับสนุน การหาแนวทางเพื่อลงมือปฏิบัติที่ดำเนินถึงการบริการต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการวางแผนและสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม</p>
<p>ขั้นตอนที่ 4 สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้อย่างใคร่ครวญ: ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานร่วมกับผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนและผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สอนเป็นระยะ นำเสนอความก้าวหน้าของผลงาน รวมถึงนำเสนอผลงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p>	<p>ส่งเสริม การคิดค้น ออกแบบ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ระยะยาวและยั่งยืนต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการพัฒนาผลงานที่สามารถนำไปใช้ได้จริง</p>
<p>ขั้นตอนที่ 5 สะท้อนคุณค่า ต่อยอดเผยแพร่สู่สังคม: ผู้เรียนประเมินผลงานร่วมกับผู้สอน รวมถึงผลการดำเนินงาน</p>	<p>กระตุ้น การมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ อนุรักษ์ รักษา และเสนอแนวทางในการสร้างประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และ</p>

กระบวนการจัดการเรียนรู้	การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม
ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีหลายฝ่ายเข้ามามีบทบาท ประเมินผลงาน เน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนา ปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้สมบูรณ์ สะท้อนคุณค่าผลงาน หาแนวทางเพื่อต่อยอดและเผยแพร่ผลงานสู่สังคมที่แสดงให้เห็นถึงการเอื้อประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ	สิ่งแวดล้อม ผ่านการประเมินผลงานและหาวิธีต่อยอดให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง อีกทั้งยังสนับสนุน การมุ่งมั่นที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริงเพื่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยขั้นตอนที่ 5 เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่จะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม

ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมโดยใช้การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สังเกตให้เห็นเพื่อรับรู้ 2) พิจารณาประเด็นเน้นบูรณาการ 3) ร่วมสืบค้นเพื่อหาข้อค้นพบ 4) สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้อย่างใคร่ครวญ และ 5) สะท้อนคุณค่า ต่อยอด เผยแพร่สู่สังคม จะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอนผู้สอนจะต้องส่งเสริมสมรรถนะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมได้อย่างเห็นภาพชัดเจน

ตัวอย่างการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม

ผู้เขียนนำเสนอการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “การเขียนบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นสังคมในบริบทของตน” ตามแนวการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ ดำเนินกิจกรรมโดยใช้ผลลัพธ์การเรียนรู้ คือ ตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ที่ 1) ท 1.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์ วิจาร์ณ และแสดงความคิดเห็นโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านและเสนอความคิดใหม่อย่างมีเหตุผล 2) ท 2.1 ม.4-6/5 ประเมินงานเขียนของผู้อื่นแล้วนำมาพัฒนางานเขียนของตนเอง และ 3) ท 3.1 ม.4-6/3 ประเมินเรื่องที่ฟังและดู แล้วกำหนดแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ระยะเวลาจัดกิจกรรม 6 ชั่วโมง สามารถนำเสนอได้ดังนี้

ชั่วโมงที่ 1 สังเกตให้เห็นเพื่อรับรู้ ผู้สอนนำเสนอประเด็นปัญหาสังคมผ่านข่าวสารในสื่อวีดิทัศน์ ดังนี้ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปัญหาขยะในชุมชน หรือการใช้โซเชียลมีเดียอย่างรับผิดชอบ โดยให้ผู้เรียนสังเกต คิดตาม และจดบันทึกข้อสงสัยหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหาที่ได้รับ ซึ่งผู้สอนช่วยกระตุ้นการคิด ด้วยคำถาม เช่น “ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับสังคมหรือชุมชนของเราอย่างไร” “เราเคยพบเหตุการณ์แบบนี้ในชีวิตประจำวันหรือไม่” “คิดว่าปัจจัยใดเป็นสาเหตุของปัญหานี้” จากนั้นให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่มเล็ก ๆ

ชั่วโมงที่ 2 พิจารณาประเด็นเน้นบูรณาการ ผู้สอนแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละ 4-5 คน เลือกหัวข้อที่ต้องการศึกษา โดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ แล้วตอบคำถาม เช่น “ต้องการให้บทความของเราสะท้อนปัญหาด้านใดของสังคม” “เราจะศึกษาปัญหานี้จากแหล่งข้อมูลใด” ผู้สอนเป็นผู้แนะนำแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม เช่น บทความทางวิชาการ รายงานข่าวงานวิจัย หรือแหล่งข้อมูลในชุมชน จากนั้นผู้เรียนกำหนดประเด็นคำถาม เช่น “สาเหตุของปัญหาคืออะไร” “ผลกระทบที่เกิดขึ้นคืออะไร” “มีแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะอย่างไร” โดยแบ่งหน้าที่ค้นหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

ชั่วโมงที่ 3-4 ร่วมสืบค้นเพื่อหาข้อค้นพบ ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลาย และสรุปข้อค้นพบ โดยผู้สอนให้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลที่เน้นการเปรียบเทียบ มองหาความน่าเชื่อถือ และเชื่อมโยงกับบริบทของตนเอง แล้วอภิปรายข้อมูลที่ค้นพบในกลุ่ม และสรุปประเด็นสำคัญ จากนั้นร่างโครงสร้างบทความ โดยจัดลำดับเนื้อหาตามองค์ประกอบ ได้แก่ 1) บทนำ ให้เขียนแนะนำหัวข้อและความสำคัญ 2) เนื้อหา ให้วิเคราะห์ปัญหาและนำเสนอหลักฐาน 3) ข้อเสนอแนะ ให้นำเสนอแนวทางแก้ไข และ 4) สรุป ให้สะท้อนแนวคิดของผู้เขียน

ชั่วโมงที่ 5 สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้อย่างใดครครวณ ผู้เรียนเขียนบทความแสดงความคิดเห็นฉบับสมบูรณ์ โดยผู้สอนให้คำแนะนำรายบุคคล หรือให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน (Peer Review) จากนั้นผู้เรียนปรับปรุงงานเขียนตามคำแนะนำ

ชั่วโมงที่ 6 สะท้อนคุณค่า ต่อยอดเผยแพร่สู่สังคม ผู้เรียนนำเสนอข้อค้นพบและอ่านบทความของตนให้เพื่อนฟังผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นให้ข้อเสนอแนะ ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง จากนั้นผู้เรียนเผยแพร่บทความผ่านเว็บไซต์โรงเรียน วารสาร หรือสื่อสังคมออนไลน์ของโรงเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง

จะเห็นได้ว่าตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสังคมผ่านบทความ ซึ่งจะแสดงออกถึงการใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร และการใช้ภาษาไทยอย่างสร้างสรรค์ สนับสนุนให้เข้าใจบทบาทของตนในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมในด้านการพัฒนาสังคม สังเกตได้จากขั้นตอนที่ 5 (ชั่วโมงที่ 6) ผู้เรียนได้นำบทความที่ดีที่สุดไปเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ หรือผู้สอนอาจจัดทำเป็นหนังสือรวบรวมบทความเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งยังสามารถนำแนวคิดจากบทความไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การจัดเวทีอภิปราย หรือทำโครงการภาษาไทยเพื่อสังคม

บทสรุป

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคมสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนต่อสังคม ผ่านองค์ประกอบหลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) การมีปฏิสัมพันธ์และรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารเชิงบวก และการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ และ 2) การบริการและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สังคม ซึ่งเน้นการคิดค้นและลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าข้อดีของการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์คือช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระตุ้นการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เชื่อมโยงการเรียนรู้กับปัญหาสังคมจริง ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง เกิดความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง สามารถพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามอาจต้องใช้เวลามากในการดำเนินกิจกรรมแต่ละขั้นตอน อาจเป็นอุปสรรคต่อหลักสูตรที่มีเวลาจำกัด ผู้สอนจำเป็นต้องพร้อมและเชี่ยวชาญในการบูรณาการองค์ความรู้และการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม รวมถึงต้องมีแหล่งข้อมูลและทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการสืบค้นและพัฒนาผลงานของผู้เรียน สำหรับผลกระทบเชิงปฏิบัติและความท้าทายในการนำไปใช้ในห้องเรียน สำคัญอย่างยิ่งคือการจัดการเวลา ต้องปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่มีอยู่ ส่วนการประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก หรือชุมชนอาจเป็นความท้าทายที่ต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า

ทั้งนี้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะการคิดขั้นสูงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยที่เปิดโอกาสให้สำรวจ ค้นคว้า และสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวคิดและผลงานที่ตอบสนองต่อประเด็นทางสังคมและชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์และบูรณาการแบบข้ามศาสตร์เพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ไปออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม ควรเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสามารถนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้กับวิชาอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สอนสามารถดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงการบูรณาการบริบทของชุมชนเข้ากับการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจริง และพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ต้องพัฒนาวิธีการประเมินที่เหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติและการมีส่วนร่วม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนโดยใช้เทคนิคกระตุ้นความสนใจเพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจปัญหาในชุมชนของตนเอง เช่น การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น การวิเคราะห์ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาสังคม หรือการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ควรการพัฒนาสมรรถนะการคิดขั้นสูงผ่านการอภิปรายและการสะท้อนคิดเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาเชิงลึกและสามารถพัฒนาข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์ได้ ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น เช่น การอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับบทความข่าว หรือการเขียนเรียงความเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองที่ดีในสังคม ที่สำคัญควรใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทั้งการสืบค้นแหล่งข้อมูลสารสนเทศที่หลากหลาย หรือใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนสร้างสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับปัญหาสังคม หรือพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของพลเมือง รวมถึงการประเมินแบบพหุวิธี เช่น การประเมินจากชุมชน การประเมินจากเพื่อน และการสะท้อนตนเอง เพื่อวัดผลการเรียนรู้ที่แท้จริง

ปัจจัยดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้สอนนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ เน้นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมของสังคม อีกทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับความท้าทายของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

มารุต พัฒนาผล. (2566). **การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้บูรณาการข้ามศาสตร์**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สืบค้น 9 มกราคม 2568, จาก

<http://www.curriculumandlearning.com/index.php?page=Home&language=th>.

- วิจารณ์ พาณิช. (2566). **สรุปให้รู้ตามทันโลกการศึกษา EP.19 VASK หลักการด้านการศึกษาศูนย์ใหม่ กับคำถามที่ว่า “คุณภาพคนแห่งโลกอนาคตควรเป็นอย่างไร?”**. สืบค้น 9 มกราคม 2568, จาก <https://www.attanai.com/discovery/vask/>.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒผล. (2567). **การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). **รายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). **กรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช...สำหรับช่วงชั้นที่ 1**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. จาก <https://cbethailand.com/wp-content/uploads/2021/11/รวมเล่ม-คู่มือการใช้กรอบหลักสูตรฯ-ชช.1.pdf>.
- อาทิตย์ ชาวคำ และ ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย. (2566). **วิธีการสอนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนในฐานะพลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21. วารสารครุศาสตร์ ราชภัฏเชียงใหม่, 2(2), 1–18.**
- Bennett, W. L., & Pfetsch, B. (2021). Rethinking political communication in a time of disrupted public spheres. *Journal of Communication, 71(2)*, 163–172.
- EducaThai. (2021). **Civic education and the development of 21st-century skills**. Retrieved January 9, 2025, From <https://www.educathai.com>.
- Henriksen, D., Henderson, M., Creely, E., & Mishra, P. (2020). Creativity and technology in education: An international perspective. *TechTrends, 64(5)*, 739–742.
- Jitpaisarnwattana, N., Srisermbhok, A., & Rinchumpoo, P. (2022). Civic engagement and sustainable community development in Thailand. *Journal of Community Psychology, 50(4)*, 1892–1905.
- Johnson, R., & Lee, K. (2021). The role of youth in promoting civic engagement. *Journal of Social Studies, 45(3)*, 123–145.
- Lee, H., & Kim, S. (2021). The role of civic engagement in addressing social inequality: A global perspective. *International Journal of Social Welfare, 30(3)*, 245–260.
- Lee, H., & Kim, S. (2021). The role of creative learning in fostering civic engagement: A global perspective. *International Journal of Educational Research, 108*, 101789.
- OECD. (2020). **Civic engagement and social innovation in the digital age**. Paris, France: OECD Publishing.
- OECD. (2020). **Creative thinking in schools: A framework for fostering creativity and critical thinking in education**. Paris, France: OECD Publishing.
- Resnick, M. (2017). **Lifelong kindergarten: Cultivating creativity through projects, passion, peers, and play**. Cambridge, MA: MIT Press.
- Saokham, A., Aphaiwatin, R., Koraphiphat, W., & Nanthawong, N. (2024). New learning management guidelines for promoting happiness in learning. *Journal of Education, Chiang Mai Rajabhat University, 3(1)*, 1–16. Retrieved March 12, 2025, From <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/cmredujo/article/view/3706>.

- Smith, J. (2020). **Civic engagement in the 21st century: Challenges and opportunities**. New York: Oxford University Press.
- UNESCO. (2021). **Civic engagement and sustainable development**. Paris, France: UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2021). **Creative learning for civic engagement: Building inclusive and sustainable societies**. Paris, France: UNESCO Publishing.
- Watcharakul, S. (2021). **Developing 21st-century learning skills for students**. Retrieved January 9, 2025, From <https://so04.tci-thaijo.org>.